

МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ ИШЛАШ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Шадиева Гулнора Мардиевна

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти профессори в.б. и.ф.д.

Тел: 90-968-51-22

Бугунги кунда мамлакатни ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий ривожланишида инвестицияларнинг аҳамияти каттадир. Бизга маълумки, ривожланган мамлакатлар тажрибасига асосан хорижий инвестициялар мамлакат иқтисодиётининг барқарор ва самарали ривожланишини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади. Шунинг учун мамлакатимиз иқтисодиётига хорижий инвестицияларни жалб этиш масаласини иқтисодий ўсишнинг муҳим омили сифатида кўриб чиқиш лозим. Бу борада Президентимиз айтаганидек, “...чет эл инвесторлари учун ўз капиталини тезроқ олиб чиқиб кетмасдан, уни қайта инвестиция қилишга ундайдиган рағбатлантириш тизимини яратиш”¹ лозим.

Ўзбекистон Республикасининг 2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясининг учинчи устувор йўналишининг 26-мақсад: Мамлакатда инвестиция муҳитини янада яхшилаш ва унинг жозибadorлигини ошириш, келгуси беш йилда 120 миллиард АҚШ доллари, жумладан 70 миллиард доллар хорижий инвестицияларни жалб этиш чораларини кўриш, шунингдек, инвестициялардан самарали фойдаланиш ҳамда экспорт ҳажмларини ошириш бўйича, «пастан-юқорига» тамойили асосида, янги тизимни йўлга қўйиш.

2026 йилгача Хорижий ва маҳаллий инвестицияларни жалб этиш стратегиясини амалга ошириш, давлат-хусусий шериклик асосида энергетика, транспорт, соғлиқни сақлаш, таълим, экология, коммунал хизматлар, сув хўжалиги ва бошқа соҳаларга 14 миллиард АҚШ долларга тенг инвестиция жалб этиш, Республика ҳудудлари ва хорижий мамлакатлар бизнес вакиллари ўртасида ташқи иқтисодий алоқаларни ўрнатиш, жумладан Сирдарё вилоятининг Хитой Халқ Республикаси, Сурхондарё вилоятининг Россия Федерацияси ҳамда Жиззах вилоятининг Ҳиндистон бизнес доиралари билан инвестиция ва ташқи савдо алоқаларини ривожлантириш, Сурхондарё вилоятида «Инвесторларга кўмак маркази», Навоий вилоятида Навоий кон-металлургия комбинати томонидан «Бизнесга кўмаклашиш маркази» ва Тошкент шаҳрида

¹ Ш.М.Мирзиёев. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегияси.

«Илғор лойиҳалар ва инжиниринг маркази» ва ҳар бир туманда «Инновация ва технология марказлари» ташкил қилиб, тадбиркорларга амалий ёрдам кўрсатиш, Тошкент шаҳрида ҳар йили «Тошкент халқаро инвестиция форуми»ни ўтказиб бориш каби чора тадбирлар белгиланган².

Маълумки, асосий капиталга тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб этиш ва корхоналар ташкил этиш натижасида қабул қилувчи давлатда солиқ тушумларини кўпайтириш ва бюджет даромадларини ошириш мумкин

2021 йилнинг январь-март ойларида Ўзбекистон Республикасида иқтисодий ва ижтимоий соҳаларни ривожлантириш учун жами молиялаштириш манбалари ҳисобидан 35,6 трлн. сўм ўзлаштирилди. Доллар эквивалентида 3,4 млрд. АҚШ долл. ўзлаштирилган бўлиб, ўтган йилнинг мос даврига нисбатан 96,5 % ни ташкил этдиган³.

Мамлакатимизда амалга оширилган ислохотлар натижасида асосий капиталга инвестициялар ҳажми кескин ошиб, ўтган йилга нисбатан 33,9 фоизни ташкил этди.

Хорижий инвестициялар ўзи билан, биринчи навбатда, илғор технологияларни жалб этилишига туртки бўлади. Хорижий инвесторлар ўзларининг бозордаги ўрнини сақлаб қолиш мақсадида турли тадқиқотлар ва изланишларни олиб бориш имкониятларига эгадирлар. Айнан, хорижий инвестиция иштирокидаги корхоналар ривожланган рақобатбардош фирмалар ҳисобланиб, улар харажатларнинг катта қисмини фан-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишлари учун сарфлашга ҳамда ишлаб чиқариш фаолияти учун янги фан-техника ютуқларини жорий этишга қодир бўладилар.

Инвестиция дастурига мувофиқ 2020 йилда молиялаштиришнинг барча манбалари ҳисобидан асосий капиталга қарийб 233,2 трлн. сўм капитал қўйилмалар ўзлаштирилиши режалаштирилган, бунда тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ва кредитларнинг – 7,1 млрд. доллар, давлат кафолати остидаги хорижий инвестициялар ва кредитлар – 2,7 млрд. доллар ўзлаштирилиши режалаштирилган. 2020 йилда ижтимоий, инфратузилма ва ишлаб чиқариш аҳамиятига эга бўлган 2 мингдан зиёд объектлар фойдаланишга топширилиши режалаштирилган:

жумладан, 206 та йирик ишлаб чиқариш қувватлари, 240 та ҳудудий ишлаб чиқариш объектлари, 1,6 мингта ижтимоий ва инфратузилма аҳамиятига эга объектлар.

Асосий капиталга инвестициялар ва чакана савдо ўсиш суратларининг тенденциясини қуйида келтирилган чизмада кўришимиз мумкин:

² <https://lex.uz/docs/5841063#5842914>

³

2021 йил якунларига кўра, Ўзбекистонга **11,1 миллиард** доллар хорижий инвестициялар ўзлаштирилган, бу йиллик прогнознинг **113 фоизини** ташкил этади. Асосий капиталга йўналтирилган инвестициялар **9,8 миллиард** долларни ташкил этиб, 2020-йилга нисбатан 110 фоизга ўсганини кўрсатган. **9 миллиард** доллар тўғридан -тўғри хорижий инвестициялар ва кредитлар ўзлаштирилдган, бу прогнозга нисбатан **117 фоизни** ташкил этди. Бу ерда асосий капиталга йўналтирилган инвестициялар 2020-йилга нисбатан **124 фоиз** ўсиш суръати билан **8,2 миллиард** долларга етган .

Халқаро молия институтлари ва хорижий давлат молия ташкилотлари томонидан мамлакатимизга **2,1 миллиард** доллар ажратилди , бу эса йиллик прогноз **100 фоизга** бажарилган.

Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ва кредитлар ҳисобидан sanoat корхоналари томонидан **3,8 миллиард** доллар (прогнозга нисбатан **103 фоиз**) ўзлаштирилган.

Минтақавий лойиҳалар бўйича бу кўрсаткич **5,2 миллиард** долларга етди ёки прогнознинг **130 фоизини** ташкил этган.

Инвестициялар ҳажми бўйича етакчи тармоқлар энергетика, металлургия, кимё sanoati, электротехника, ахборот технологиялари, қурилиш, фармацевтика, енгил sanoat, қишлоқ хўжалиги ва бошқалардир⁴.

2021 йилда мамлакатимиз иқтисодиётига жами 50 дан ортиқ давлат сармоя киритади. Энг сармоядор давлатлар бешлигига қуйидагилар киради:

1. **Хитой – 2,2 миллиард доллар;**
2. **Россия — 2,1 миллиард доллар;**
3. **Туркия — 1,18 миллиард доллар;**
4. **Германия – 800,7 миллион доллар;**
5. **Жанубий Корея – 137,4 миллион доллар**

⁴ Давлат статистика қўмитаси маълумотлари

Давлат статистика қўмитаси маълумотларига кўра, 2022 йилнинг январь-июнь⁵ ойларида Ўзбекистонда асосий капиталга ўзлаштирилган инвестициялар ҳажми 121,8 трлн. сўмни ташкил этган. Бу кўрсаткич ўтган йилнинг мос даври билан солиштирилганда 9,4 % га ошган. Ўзбекистонда сўнгги 5 йилда асосий капиталга ўзлаштирилган инвестициялар ҳажми: 2017 йилда – 71,2 трлн. сўм; 2018 йилда 124,2 трлн. сўм; 2019 йилда – 195,9 трлн. сўм; 2020 йилда – 210,2 трлн. сўм; 2021 йилда – 239,5 трлн. сўм.

Мамлакатимизда 6 ойда асосий капиталга 48 трлн. сўмлик хорижий инвестиция ва кредитлар ўзлаштирилган. Умуман олганда, бугунги кунда республикаимизда шаклланган ишбилармонлик муҳити қулай инвестициявий жозибадорликнинг муҳим таркибий қисми ва омили бўлиб, Ўзбекистонда Жаҳон банки томонидан ишлаб чиқилган методологияга мос ва мамлакатимизда бизнесни юритиш билан боғлиқ барча жараёнларни янада либераллаштириш, соддалаштириш, арзонлаштириш ва уларнинг очиклигини таъминлашга йўналтирилган комплекс чора-тадбирлар тизими яратилган

Ўзбекистон миллий иқтисодиётига жалб этилган инвестицияларнинг ҳажмини кўпайтириш ва самарадорлигини ошириш мақсадида қуйидаги тадбирларни амалга ошириш керак, деб ҳисоблаймиз:

- солиқ юкини камайтириш ва инвесторлар учун солиққа тортиш тизимини соддалаштириш соғлом рақобат муҳитини қўллаб-қувватлашга қаратилган солиқ сиёсати ва божхона-тариф жиҳатдан тартибга солиш;

- инвестиция киритиш учун энг қулай шароитлар яратишга қаратилган, инвестиция фаолияти соҳасидаги унификация қилинган меърий – ҳуқуқий базаларни яратиш;

- иқтисодиётни ривожлантиришда аҳоли қўлида тўпланган бўш пул маблағларни инвестицион жараёнларга жалб қилиш одамларда тадбиркорлик ҳиссини кучайтириш;

- инвестицион лойиҳаларни сифатини ошириш, лойиҳаларни капитал қуйилмалар самарадорлиги талабларига мос келиши мақсадида доимий равишда фаолият юритадиган инвестицион лойиҳалар кўرғазмасини ташкил қилиш.

- маҳаллий ва хорижий инвесторларни керакли статистик ахборотлар билан таъминлайдиган электрон ахборот базасини яратиш;

- чет эл инвесторлари учун ўз капиталини тезроқ олиб чиқиб кетмасдан, уни қайта инвестиция қилишга ундайдиган рағбатлантириш тизимини яратиш;

- иқтисодиётнинг базавий тармоқларини индивидуал лойиҳалар бўйича хусусийлаштириш; - биржа бозорларида ва бошқа бозорларда акционерлик

⁵ Давлат статистика қўмитаси маълумотлари

жамиятлари акциялари пакетларининг бир қисмини хорижий инвесторларга сотиш;

Хулоса ўрнида айтиш керакки, ушбу тавсияларнинг амалиётга жорий этилиши ва инвестиция муҳитининг барқарорлигини таъминлашга ва шу асосда миллий иқтисодиётга ички ва ташқи инвестицияларни фаол жалб этилишига имкон беради, деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар

Referenses:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947 сонли Фармони.// Decree (2017) of the President of the Republic of Uzbekistan
2. Lech Kurowski, David Sussman Investment Project Design: A Guide to Financial and Economic Analysis O'Connor 62 Whitney Drive, UK London, UK. 2004
3. R.X.Karlibayeva. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. O'quv qo'llanma. Toshkent-2011.124 bet.
4. H.H. Imomov. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. O'quv qo'llanma. Toshkent-2010.188 bet.
5. Sh.N.Fayziev, M.N.Hodjaeva, H.M. Davlyatov. Investitsiyalar auditi va baholash. O'quv qo'llanma, Toshkent 2011. 146 bet.
6. Шакирова, Ф. Б. (2017). ВОЗМОЖНОСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА ПОСРЕДСТВОМ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ. In СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОСТИ: ПОИСКИ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ РЕШЕНИЙ (pp. 367-368).
7. Shakirova, F. V. (2022). INNOVATIVE DEVELOPMENT MODELS AND THEIR RELATIONSHIP WITH ECONOMIC GROWTH. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(10), 662-665.
8. Shakirova, F. V. (2022). ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИ СОҲАСИДАГИ ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ ШЕРИКЧИЛИК МУНОСАБАТЛАРИ. Journal of new century innovations, 16(3), 82-85.